

Розділ XXIII

РОЛЬ КРИМІНАЛІСТИКИ, СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ, СУДОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕДИЦИНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУДОЧИНСТВА

ТИЦЕНКО В. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри криміналістики, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України

АНАЛІТИЧНІ МЕТОДИ ПОШУКУ І ВИЯВЛЕННЯ ОСОБИ НЕВІДОМОГО ЗЛОЧИНЦЯ

В ситуації вчинення злочину невідомою особою постає завдання з пошуку і виявлення злочинця. Це завдання вирішується шляхом розробки технологічної програми діяльності слідчого, яка містить у собі тактичні завдання, версії, засоби та методи їх вирішення і перевірки у певній послідовності. Зазначену програму можна надати у наступному вигляді.

1. Пошук і виявлення носіїв інформації щодо ознак невідомого злочинця.

Характер і види таких носіїв залежать від типу і особливостей злочинної діяльності. В загальному вигляді можна виділити три групи носіїв інформації щодо ознак злочинця: 1) речові, або матеріальні (обстановка місця події, труп потерпілого, сліди, предмети, документи); 2) живі люди як носії вербальної інформації (потерпілий, свідки); 3) технічні засоби (прилади, за допомогою яких ведеться відеоспостереження, фото-відеофіксація, телекомунікаційні та електронні комунікаційні мережі). Зазначені носії виявляються в ході огляду місця події, огляду документів, за допомогою пошуку свідків, оперативного опитування громадян, шляхом проведення інших слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

2. Здобуття інформації з виявлених носіїв щодо ознак злочинця.

Матеріальні (речові) і технічні носії інформації потребують для її здобуття відповідного дослідження в ході відповідних слідчих (розшукових) дій або експертного дослідження, а інколи і окремої розшифровки. Виявлені свідки допитуються і дають показання щодо шуканої особи. При позитивному результаті — отриманні інформації щодо

ознак злочинця — носії такої інформації розглядаються як джерела доказової або орієнтуючої інформації.

Важливим джерелом інформації щодо злочинця та обставин злочину є обстановка місця вчинення злочину як матеріального просторово-часового комплексу, що відображує механізм розслідуваної події — її обставини, дії і поведінку всіх її учасників. Вивчення обстановки місця події починається з безпосереднього її спостереження і сприйняття як єдиного речового комплексу з подальшим його розчлепчуванням на вузли — сукупності, пов'язаних між собою об'єктів, та окремі сліди, предмети, документи. Завданнями такого вивчення є виявлення ознак, що вказують на біологічні ознаки злочинця (його стать, зріст, статура та інші), на його навички, особливості поведінки; виявлення речей і документів, які належать злочинцю або вказують на його особистість, змін в обстановці (в тому числі викликані інспіруванням).

Надзвичайно цінна інформація стосовно особи злочинця може бути надана свідками-очевидцями. З їх показань можна отримати опис зовнішності злочинця, його динамічних (функціональних) ознак, поведінки, звичок, особливостей голосу і мови, характеру стосунків з іншими учасниками події тощо.

3. Аналіз та синтез отриманої інформації щодо особи злочинця.

Отриману в ході початкового етапу розслідування інформацію щодо особи злочинця необхідно обробити і систематизувати по джералам, ступені достовірності, засобам фіксації, тобто здійснити її системний аналіз. Здобуту інформацію синтезують і будують моделі окремих обставин, пов'язаних з особою злочинця, а потім й інтегративну модель події, що розслідується. При цьому використовують методи індукційно-сверистичні, версійного аналізу, моделювання [див. 1–3].

У пошуково-інформаційній діяльності, пов'язаній з виявленням особи невідомого злочинця, можна виокремити три її напрямки: 1) складання інтегрального криміналістичного портрета злочинця; 2) моделювання його зв'язків; 3) моделювання його посткримінальної поведінки.

Інтегральний пошуковий портрет злочинця складається з сукупності даних щодо його *біологічних* ознак, до яких відносяться антропологічні, анатомічні, функціональні та біохімічні характеристики; *соціальних*, що містять демографічні, побутові, професійні, регіональні відомості та такі, що вказують його на його становище в суспільстві, в злочинному середовищі; *психологічних*, що вказують на його інтелектуальний рівень, психічний стан і емоційні риси, ознаки психічних відхилень, поведінкові особливості. Відповідні дані використовуються для складання словесного портрету, фоторобота, психологічного портрета, які сприяють пошуку злочинця.

Певні риси особи злочинця можуть бути відтворені завдяки виявленню різного роду зв'язків злочинця з різними елементами

злочину: об'єктом і предметом посягання, способом дій, знаряддями і засобами, часом місцем та іншими умовами вчинення злочину. Такий взаємозв'язок досліджується за допомогою питання: хто міг вчинити даний злочин саме таким способом, використати певні засоби, знаряддя, устаткування, знати конкретні умови, вплавати на обстановку, кому було вигідно пастишся певних злочинних наслідків тощо. Особливого значення для пошуку злочинця набуває виявлення та аналіз зв'язку між жертвою і злочинцем, тобто віктимологічний метод. Доцільно висувати і перевіряти версії щодо різного виду зв'язків: родинних, інтимних, побутових, професійних, злочинних. Вони можуть бути стійкими, тривалими або, навпаки, несталими, короткочасними, такими, що виникли незадовго до вчинення злочину.

Пошуку і виявленню злочинця сприяє побудова прогностичної моделі посткримінальної поведінки. Така поведінка може включати додаткові і перевіряльні дії злочинця щодо проховування обставин злочину, трупа, привласненого майна; різні засоби і способи протидії розслідуванню; дії, що можуть вказувати на причетність особи до даного злочину (побічні поведінкові докази); готування і вчинення нового аналогічного злочину.

Таким чином, синтетичний аналіз отриманої на початковому етапі розслідування інформації повинен використовуватися для побудови пошукових версій щодо особи злочинця, постановки тактичних завдань і формування відповідної програми подальшого розслідування, спрямованої на встановлення конкретних запідозрених осіб, перевірку їх причетності до конкретного злочину (злочинної діяльності), ідентифікацію та викриття.

Список використаних джерел

1. Колдин В. Я. Версионный анализ. М., 2014. 152 с.
2. Крестовников О. А. Системно-деятельностный анализ методологии криминалистики. М., 2013. 272 с.
3. Лозовский Д. Н. Методы расследования преступлений. – М., 2010. – 168 с.